

Kazna u Americi: kaznena politika u SAD-u u vrijeme kaznenog zaokreta i nakon njega

KREŠIMIR PETKOVIĆ

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

U radu se prikazuje razvoj kaznene politike u Sjedinjenim Američkim Državama od 1960-ih do danas. U SAD-u je u tom razdoblju kaznenu politiku obilježilo povećanje kaznenosti i kaznene populacije, ali i pad stope nasilnih zločina od 1990-ih naovamo. Tekst longitudinalno prati nekoliko problemskih žarišta i institucionalnih segmenata kaznene politike: predsjedničku politiku, politiku Vrhovnoga suda s obzirom na smrtnu kaznu i maloljetničko pravosuđe, te završni sustav. Na kraju nudi raspravu o objašnjenju kaznenih promjena s obzirom na kulturne i institucionalne faktore i daje pregled razmišljanja o budućem razvoju politike u ovome u SAD-u politički zasićenom području koje je obilježilo i posljednje predsjedničke izbore na kojima je pobijedio Donald Trump.

Glavne riječi: SAD, kaznena politika, kazneni zaokret, kaznena kultura, institucije

1. Uvod: kazneni zaokret

U literaturi o kaznenoj politici¹ dugo je bilo uobičajeno držati da strogo kažnjavanje postaje anakrona pojava kaznene prošlosti. Domaća je udžbenička literatura u

¹ Termin "kaznena politika" koristim zamjenski s terminom "politika kažnjavanja" u smislu autorizirane državne politike koja oblikuje kaznene norme, kažnjava, disciplinira ili na drugi način tretira prijestupnike, u što je uključen niz institucija, aktera i legitimirajućih diskursa. Pritom, prvo, ne izbjegavam konotacije politike u smislu borbe za moć (na engleskom se to može izraziti formulom da je *penal policy* uvijek i *penal politics*) te, drugo, pod terminom kaznene politike nipošto ne podrazumijevam uski sklop kriminologijskih i penologijskih diskursa, te politike oblikovanja i izvršenja kazni u odgovarajućim institucijama, nego najširi sklop kaznenog prava i politike koji se bave zločinom, prijestupnicima i kažnjavanjem (*criminal justice policy*, odnosno, analogno prethodnoj formuli: *criminal justice politics*). O različitim dimenzijama pojma kaznene politike i mogućnostima njegove istraživačke uporabe, v. primjerice: Rusche i Kirchheimer, 2003; Cavadino i Dignan, 2005; Tonry, 2011; Dye, 2005: 60-91; Stolz, 2002a; Marion i Oliver, 2011; Welsh i Harris, 2012. U radu me posebno zanima nasilni zločin i reakcija na njega.

povijesnim pregledima politike kažnjavanja isticala trendove smanjivanja kaznene represije, razvijanje alternativnih sankcija i preventivnog rada javnih politika, ne samo kao normativni ideal nego i kao neupitni tijek napredovanja globalne kazne-političke povijesti.² A inozemna je literatura još u drugoj polovici 1970-ih mogla raspravljati o promjenama kaznenosti³ koje relativiziraju zatvor kao glavno mjesto kažnjavanja. Na kraju svoje kapitalne studije o nadziranju i kažnjavanju Foucault je povijesno otpisao zatvorski kompleks (Foucault, 1975: 358), a Stanley Cohen je malo zatim napisao utjecajan tekst o kvalitativnim promjenama u razvoju disciplinarnе mreže koja, doduše, u njegovu prikazu nije bila lišena teatralnosti “kaznenoga grada”.⁴ Vapaji za kaznenom retribucijom djelovali su kao nemoćni pučki *ressentiment*, podgrijavan senzacionalističkom prezentacijom zločina⁵ u medijima – kao

² Horvatić i Cvitanović još 1990-ih pišu o globalizaciji kaznene politike, ali u smislu okretanja od njezine represivne dimenzije, naglašavajući “individualizaciju”, širenje palete i snaženje primjene “nekustodijalnih sankcija” (v. Horvatić i Cvitanović, 1999: 89-91). I u svom ranijem udžbeniku iz elementarne kriminologije Horvatić je kategoričan: “*povratka natrag u retributivni koncept, bez uvažavanja pravih uzroka delinkvencije kao individualne i društvene pojave, nema*” (Horvatić, 1994: 38; naglasak u izvorniku).

³ Riječ “kaznenost” (eng. *penalty*, franc. *pénalité*, njem. *Penalität*, ital. *penalità*, španj. *penalidad*) je “riječ koja se upotrebljava ne samo da bi se referiralo na prakse kažnjavanja nego i na institucije, ideje i diskurse povezane s njim” (Cavadino i Dignan, 2006: 452). Riječ je o širokom pojmu koji se koristi u vezi sa sklonošću populacije i režima prema određenom tipu kažnjavanja u smislu dispozicije, a ne konkretne kazne. Riječ kaznenost pojavljuje se u Foucaultovim analizama povijesnih promjena kaznene politike u Francuskoj, pa i u “pridjevskoj” varijanti “podkaznenost” (*infrapénalité*) (Foucault, 1975: 250). U anglosaksonskoj kriminologijskoj literaturi uz *penalty* se pojavljuje i riječ *punitiveness* (v. npr. Green, 2009) koja umjesto načina ili tipa kažnjavanja nešto snažnije konotira kaznenu strogost, odnosno sklonost populacije ili nekog segmenta kaznene politike kažnjavanju određenih djela ili subjekata te s tim povezane prakse kažnjavanja. Ta suptilna značenjska distinkcija nije presudna u ovome tekstu, koji kaznenost već u uvodnom sažetku koristi u ovome drugom smislu, no vjerojatno bi u budućnosti trebalo razmisliti o standardnom prijevodu ovih termina koji odražava naznačenu pojmovnu razliku (npr. kaznenost-sklonost kažnjavanju).

⁴ Cohen je, referirajući se na Foucaulta, sugerirao da se niz parakaznenih institucija i tehnologija razvija *mimo* zatvora: “Sustavi medicine, socijalnog rada, pedagogije i socijalne pomoći preuzimaju nadzorne i sudbene funkcije, dok kazneni aparat po sebi u većoj mjeri dolazi pod utjecaj medicine, pedagogije i psihologije. Ovaj novi sustav suptilnih gradacija ... doista je daleko od vremena javnih pogubljenja i torture – ali možda nije toliko daleko, kako Foucault sugerira, od ranih reformskih vizija kaznenoga grada. Ideologija zajednice još jednom pokušava povećati vidljivost – ako ne i teatralnost – društvene kontrole” (Cohen, 1979: 360).

⁵ U hrvatskome pozitivnom kaznenom pravu riječ zločin ima ograničenu upotrebu. U aktualnome kaznenom zakonu (NN 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015) koristi se u sintagmama “zločin iz mržnje” (čl. 87), “zločin agresije”, “zločin protiv čovječnosti”, “zločin apartheida”, “ratni zločin” (čl. 89-91) i “zločinačko udruženje” (čl. 328-329). Međutim, riječ zločin u tekstu ne koristim kao tehnički termin pozitivnoga kaznenog prava, nego u širem smislu kao istoznačnicu

nebitna pojava u odnosu na nezaustavljivu inerciju kaznene politike države blago- stanja koja je promovirala individualni tretman i rehabilitaciju prijestupnika.

Međutim, brojni autori doveli su taj trend u pitanje, pišući o kompleksu kul- ture kontrole koji je u kasnoj modernosti promijenio politiku kažnjavanja, vrativši se zatvoru i retribuciji koji opravdavaju upotrebu sintagme “kazneni zaokret” (Gar- land, 2001); o neoliberalnoj kaznenoj državi koja kažnjava siromašne (Wacquant, 2009), i upravljanju kroz zločin što državu i društvo oblikuje po mjeri hipertrofi- rane kaznene politike koja u obiteljima, školama i na radnim mjestima revno traži zločince i žrtve (Simon, 2007). Nije pritom riječ o pretjeranoj osjetljivosti liberala i akademske ljevice na kažnjavanje, gdje bi školnička histerija oko politike kažnja- vanja i uvijek potencijalno autoritarne državne intervencije bila obrnuto proporcional- na njezinoj suvremenoj blagosti nego, barem u pojedinim državama proteklih de- setljeća, opipljivome trendu.⁶ Povećane zatvorske kazne i stroža kaznena politika, bili oni opravdani ili ne, nametnuli su se kao normativna činjenica komparativnih kaznenih zakonodavstava, a porasti kaznene populacije isplivali su na vidjelo kao činjenica sociologije zatvora koja je zabrinula demokratske promatrače bez obzira na ideološki orijentaciju. Jesu li ljudi u kratkome vremenu doista postali skloniji zločinu? U pojedinim državama, ali i globalno gledajući, početak 21. stoljeća donio je zatvorsku populaciju koja nikad u povijesti nije bila veća, što je otvorilo načelne probleme za demokratsku teoriju i praksu koji proizlaze iz političkog isključivanja kaznene populacije – nezanemarivog dijela elektorata, odnosno demokratski shva- ćenoga egalitarnog građanstva.

Sjedinjene Američke Države istaknule su se kao predvodnica naznačenih tren- dova koji prkose prosvjetiteljskoj naraciji o ublažavanju kazni. Ponajprije u SAD-u, a sekundarno i na osnovi parcijalnog transfera kaznene politike u Ujedinjenom Kra- ljevstvu, utemeljena je naracija o kaznenom zaokretu na Zapadu (Garland, 2001). No dok je, unatoč strožoj kaznenoj politici u Ujedinjenom Kraljevstvu, dobrim dije- lom bila riječ o retorici Blairovih Novih laburista koji su proširili američko politič- ko geslo odlučnog suzbijanja zločina (*tough on crime*) s proklamacijom odlučnosti u suzbijanju njegovih uzroka (*tough on crime, tough on causes of crime*) (Newburn

s engleskom riječju “crime”, ne implicirajući time, u moralnom smislu, duboko nemoralan čin s predumišljajem (poput Raskolnikovljeva ubojstva lihvarice u *Zločinu i kazni*). Riječ zločin čini mi se smislenim prijevodom generičke pojave kojom se bavi kaznena politika. Riječ *crime* u engleskom obuhvaća primjerice jednako *felonies* i *misdemeanors*, odnosno i kaznena djela i prekršaje, a dodatan razlog za široku upotrebu termina nalazim u činjenici da ni unutar doma- ćeg kaznenog prava riječ nije konzistentno primijenjena na (naj)teže prijestupe. Također, “zlo- čini iz mržnje”, razmjerno nova kaznenopolitička kategorija uvedena u domaće pozitivno pravo kao prijevod engleske sintagme *hate crime*, ilustriraju kako se *crime* može prevesti sa “zločin”.

⁶ Dakako, uz zdravu dozu komparativističke skepse koja s pravom upozorava kako “odrednice i karakteristike kaznenih politika ostaju začudno lokalne” (Tonry, 2007: 2).

i Jones, 2007), SAD je uspostavio najveći zatvorski sustav u povijesti liberalnih demokracija koji, kvantitativno gledajući, ne zaostaje puno za Staljinovim gulagom (Guillory, 2013). Prema službenim statistikama, od oko 1.300.000 zatvorenika početkom 1990-ih, SAD su “dogurale” do gotovo 2.240.000 zatvorenika i prosječne stope od 716 zatvorenika na 100.000 pripadnika populacije 2011, kvantitativno se kvalificiravši kao apsolutno i relativno najkaznenija država u svijetu, da bi se do 2014 – posljednje godine za koju postoje službeni podaci – spustile nešto ispod 2.220.000 pripadnika ukupne kaznene populacije u danom trenutku u zatvorskom sustavu (ICPS, 2017). Kako je došlo do takvog razvoja događaja?

Tekst longitudinalno prati ovaj zanimljiv slučaj kaznenog zaokreta kroz nekoliko problemskih žarišta i institucionalnih segmenata kaznene politike. Uz temeljne institucionalne činjenice i nacionalni diskurzivni razvoj okvira za kaznenu politiku, prikazuje predsjedničku politiku, politiku Vrhovnoga suda koja profilira područja smrtno kazne i maloljetničkog pravosuđa, te zatvorski sustav. Na kraju nudi raspravu o objašnjenju kaznenih promjena s obzirom na široko koncipirane kulturne i institucionalne faktore i daje pregled razmišljanja o budućem razvoju politike u ovome, u SAD-u politički zasićenom području koje je obilježilo i posljednje predsjedničke izbore na kojima je pobijedio Donald Trump zastupajući prokušanu političku retoriku “zakona i reda”.

2. Političke institucije i diskurs kaznenog zaokreta

Sjedinjene američke države imaju puno toga zajedničkog kad je riječ o kaznenoj politici.⁷ Federalna kaznena politika je kaznena politika jedne, američke nacije i njezinih federalnih institucija. Demokratski izabrani Predsjednik i Kongres definiraju bitne značajke nacionalne kaznene politike. Njihovi potezi, kao i potezi Vrhovnog suda, oblikuju kaznenopolitičke aranžmane i na razini pojedinih država, ne samo stvaranjem temeljne političke klime nego i oblikovanjem pravnih okvira za cijelu naciju “od Havaja do Mainea”. Uz visoke političke institucije, federalno pravo i nacionalnu političku klimu, zastupanje interesa u kaznenoj politici također je nacionalni proces: sustav jakih interesnih skupina i lobista u području kaznene politike također djeluje nacionalno, nastojeći ojačati utjecaj na stvaranje kaznene politike u Washingtonu (Stolz, 2002b).

Pa ipak, *E pluribus unum*, geslo američkog federalizma, u kaznenoj politici treba i dalje pisati s opreznim upitnikom. Iako dosta toga dijele, američke države se u značajnoj mjeri razlikuju u pogledu kaznenih politika koje vode: po društvenoj

⁷ Pregledno o kaznenoj politici kao jednom od područja stvaranja javnih politika u SAD-u, v. Dye (2005: 60-91). Mala su slova semantički motivirana: države su u rečenici mišljene kao posebni politički dijelovi, a ne kao u međunarodnom nazivlju državâ formalizirana federalna cjelina.

mikroklimi u kojoj nastaju zločini i kažnjavanje, po kaznenom raspoloženju populacije i kulturama kažnjavanja, po katalogima kazni i pojedinim kaznenim institutima te po svojim zatvorskim sustavima. Najpoznatiji je primjer, u kojem se navedeni elementi kristaliziraju, razlika u politikama smrtne kazne: u vrijeme zaključivanja rada, većina američkih država još uvijek ima smrtnu kaznu koja se u pravilu izvršava nad počiniteljima najtežih nasilnih zločina, dok ju je manjina država isključila. Neke su je države ukinule još sredinom 19. stoljeća – Michigan, Rhode Island i Wisconsin – dok se primjerice u Teksasu smrtna kazna i danas frekventno izvršava.⁸ U ovom prikazu neću se baviti detaljno kaznenim politikama pojedinih saveznih država, njihovim kulturnim i političkim mikroklimama. Osnovni zaokreti i razvoj politike dogodili su se na nacionalnoj razini.

U čemu se, sasvim formalno gledajući, sastoji kazneni zaokret u SAD-u koji je toliko fascinirao istraživače kaznene politike? Kažnjavanje u poslijeratnom SAD-u počivalo je na sudbenoj politici u kojoj presude o trajanju zatvorske kazne nisu bile strogo zakonski definirane (tzv. *indeterminate sentencing*). Pojednostavljeno rečeno, sud bi, ustanovivši krivnju uz pomoć porote, donio presudu na osnovi koje bi osuđenik bio smješten u kaznionicu, a pravosudna bi birokracija o njegovu oslobađanju odlučivala na osnovi procjena o spremnosti za resocijalizaciju. Odbori za uvjetno otpuštanje mogli su kažnjavane, što se često i događalo, pustiti na slobodu znatno prije nego što bi oni odslužili punu kaznu. To se počelo mijenjati 1970-ih godina. Javnost je postala zabrinuta zbog povećanih stopa kriminala s kojima se povezivalo otpuštene zatvorenike koji bi često postajali recidivisti u zločinu. Njihovi su ponovljeni zločini imali važno mjesto u izvještavanju medija. Postepeno se oblikovao snažan diskurs strogog tretiranja zločina – posebno nasilnog zločina – koji se vrlo brzo realizirao u politikama koje su strogo kažnjavale prijestupnike.

Brojne su države još 1970-ih ukinule uvjetne osude i donijele precizne smjernice za odmjeraвање kazne koje su predviđale da se za određene zločine dobije i

⁸ Smrtna kazna predviđena je i na federalnoj razini (primjerice, Timothy McVeigh, bombaš iz Oklahoma Cityja, pogubljen je pod posebnom federalnom jurisdikcijom 2001). Uz binarni legalistički kriterij abolicionističkih i ne-abolicionističkih država, potonje se američke države s obzirom na politiku izvršavanja smrtne kazne i danas može nešto nijansiranije klasificirati na: “(1) agresivne pogublivače, (2) povremene pogublivače, (3) nevoljke pogublivače i (4) ne-korisnike, gdje je smrtna kazna restaurirana u političke svrhe, ali pogubljenja nisu izvršavana” (Culver, 1999: 287). Pravno predviđene metode pogubljenja su smrtonosna injekcija, plinska komora, električna stolica, strijeljanje i vješanje. U vrijeme zaključivanja članka smrtna kazna je i pravno ukinuta u glavnome gradu (Washington, Kolumbijski Distrikt) i osamnaest država. To su: Aljaska, Connecticut, Havaji, Illinois, Iowa, Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, New Jersey, Novi Meksiko, New York, Sjeverna Dakota, Rhode Island, Vermont, Zapadna Virginia i Wisconsin. 32 države još uvijek imaju predviđenu smrtnu kaznu u svojim zakonodavstvima (v. detaljno na <http://deathpenalty.procon.org>, pristupljeno 9. 1. 2017).

odsluži točno određena, najčešće višegodišnja zatvorska kazna, s vrlo malim prostorom za diskrecijsku odluku o prijevremenom otpustu. To je diskurzivno označeno krilaticom o “istini u presudi” (*truth in sentencing*). Doneseni su i zakoni koji su zločince za treći teži prijestup doživotno smještali iza rešetaka, za što je pak u javnosti upotrijebljena metafora iz bejzbola koja kaže da nakon “tri udarca ispadaš iz igre” (*three strikes and you're out*). Strogi kazneni okviri koje su države uvele udaljili su zakonodavstvo od idealnog modela kaznenog zakonika koji su američki pravni stručnjaci, vezani uz Američki pravni institut, nakon dugog procesa izrade donijeli početkom 1960-ih (v. Tonry, 2001a: 173-176). Diskrecija pravosudnih stručnjaka koji su prema zločincima u pravilu bili znatno blaži od javnosti u SAD-u je postala prošlost.

Unificirane strože kazne prikazane su i kao nova pravедnost kaznene politike. Držalo se da je precizna retribucija možda stroga, ali se isticalo i to da je ona barem za sve jednaka i da se tako isključuje mogućnost da za jednak zločin jedan počinitelj prođe gotovo nekažnjeno, a drugi “dobije” dugotrajnu kaznu na osnovi sudbene i upravne diskrecije. Time je na nacionalnoj razini sklopljena diskurzivna koalicija ljevice i desnice koja je olakšala promjenu politike. Rehabilitacijski ideal dobio je fatalan diskurzivni udarac s različitih strana ideološkog spektra:

Kaznena struktura napadnuta je iz svih smjerova. Oni na političkoj ljevici tvrdili su da diskrecijska priroda uvjetne osude i neodređene kazne omogućuje pristranost, nejednakost i zlorabu moći koje su protuustavne; napali su nesigurnost presude kao nešto okrutno i neobično. Oni na desnici tvrdili su da se kratke presude izruguju pravdi, maze zatvorenike, opasne ljude prerano vraćaju na ulicu i rastaču odbijajući učinak kazne, čineći kažnjavanje neučinkovitim i neretributivnim. K tome, rehabilitacijski ideal pretrpio je smrtonosni udarac 1973, kada je objavljeno Martinsonovo izvješće. Robert Martinson, sociolog kojeg je angažirala federalna vlast, namjerio se procijeniti učinkovitost kaznenih programa, upustivši se u empirijsko znanstveno istraživanje. Rezultati (koje je vlast isprva htjela zataškati), iako složeni i bez definitivnog zaključka, protumačeni su kao da kažu da “ništa ne djeluje”, diskreditirajući tako izgled za rehabilitaciju. Ta je redukcionistička i neprecizna ocjena brzo kolportirana kroz tisak da bi preko noći virtualno postala evanđeljem (Greene, 2002).

Opisani formalni kostur strože politike, njezine sažimajuće diskurzivne krilaticе i koalicije diskursa koje su sklopljene, dio su priče o promjeni američke kaznene politike. Naraciju treba upotpuniti s opisom političko-institucionalnog naličja te promjene. Kazneni se zaokret izvrsno vidi kroz leće što promatraju dinamiku federalnih institucija, pri čemu su nam najzanimljivije politike izvršne i sudbene grane savezne vlasti. Institucionalno gledajući, kazneni su zaokret oblikovali Predsjednik SAD-a, političkim natjecanjem za pučku podršku i javnopolitičkim paketima koje

je Kongres prihvatio, i Vrhovni sud, koji je svojom judikaturom također pridonio oblikovanju kažnjavanja. Stroga kaznena politika oblikovana je političkom dinamikom unutar tih federalnih institucija. Nakon prikaza tog zanimljivog političkog razvoja vidjet ćemo kako su se američki zatvori u razmjerno kratkom vremenu popunili kažnjenicima da bi u akademskom svijetu ubrzo bili opisani zlokobnim metaforama levijatana i gulaga te bili prokazani kao mjesto na kojem se kristaliziraju rasne nejednakosti i nepravde američkog društva.

Naracija o američkom kaznenom zaokretu nije teorija o zavjeri političkih elita. Uvjetno rečeno, ona govori o demokratskoj dinamici promjene kaznene politike po modelu “odozdo prema gore”, odnosno o tome da su institucije reagirale na političku potražnju građana za strožim kažnjavanjem. Sudeći prema sadržajima predizbornih kampanja, već su u 1960-ima nasilni zločini počeli znatno brinuti američke građane, profilirajući se kao zasićena politička tema. Kako je kasnije pisao poznati teoretičar kaznene politike James Q. Wilson, kojeg se obično povezuje s političkom desnicom, “javno mnijenje je bilo znatno ispred političkog mnijenja u upozoravanju na rastući problem zločina” (Wilson, 1975, nav. u: Zimring i Johnson, 2006: 268). Predsjednička politika morala je to uzeti u obzir, u izbornoj kampanji i u odlučnim potezima po osvajanju vlasti. Kako napominje Stolz, “od Johnsonove administracije, većina američkih predsjednika artikulirala je dnevni red kaznene politike (*a crime agenda*)” (Stolz, 2002a: 35).

3. Predsjednička politika prema zločinu

Predsjednik Johnson – njegove kaznenopolitičke poteze treba smjestiti u kontekst ambicioznog ideološkog projekta “Velikog društva” – imenovao je povjerenstvo da istraži probleme zločina u SAD-u. Na osnovi njegova opširnog izvješća, nazvanog *Izazov zločina u slobodnom društvu* (*Challenge of Crime in a Free Society*), 1968. je donesen federalni zakonodavni okvir koji je nastojao ozbiljnije regulirati probleme zločina (*Omnibus Crime Control and Safe Streets Act*). Premda je zakon, koji su autorizirali Demokrati, u stilu diskursa političke desnice naglašavao “sigurnost” i u naslovu upotrebljavao metonimiju “sigurnih ulica” kao zamjenu za tipičan nasilni zločin koji je plašio prosječnog američkog pripadnika srednje klase, tada su ideološke razlike među strankama još uvijek bile jasno zacrtane. Republikanci su snažnije zagovarali stroge kazne dok su Demokrati na dnevni red kaznene politike stavljali temu kontrole nošenja oružja koje je u SAD-u do danas široko dostupno na osnovi još uvijek važećeg ustavnog amandmana iz doba “crvenokaputaša” i borbe kolonija za neovisnost.

Bez obzira na još uvijek postojeće ideološke razlike među strankama, projekt Velikog društva donio je važan strukturalni pomak u kaznenoj politici na federalnoj razini. Uprežanje cijeloga federalnog aparata vlasti u preoblikovanje kaznene

politike, “povećanje kapaciteta”, policijska obuka, znanstveno utemeljenje kaznene politike, zatvori – sve je to postalo dijelom velikoga političko-diskurzivnog aparata koji je imao svoju ekonomiju, mnoštvo zainteresiranih strana i vlastitu inerciju. Ukratko, u igri više nije bio samo zločin nego niz političkih interesa, pa i oblikovanje, pomoću kaznene politike, s njom dotad nepovezanih društvenih i državnih problema. Može se reći da je politika “zakona i reda” zaživjela upravo u 1960-ima, kada se počela nazirati rana kaznenopolitička konvergencija između Republikanaca i Demokrata, posebno po pitanju nasilnih zločina. Barry Goldwater, istaknuti konzervativac, jasno je postavio diskurzivne okvire u predsjedničkoj kampanji 1964. Oni su, unatoč njegovu porazu od Johnsona, obilježili kaznenu politiku u SAD-u u političkom vremenu što je uslijedilo, uključujući i bavljenje Johnsonove administracije pitanjem zločina. Goldwaterovim riječima, “ništa manje nego sigurnost od inozemne agresije, sigurnost od domaćeg nasilja jest najelementarnija i fundamentalna svrha svake vlasti” (nav. u: Garland, 2001: 246). Za njega je već 1960-ih ključan bio problem javne vlasti koja ne uspijeva osigurati “osobnu sigurnost, život, tijelo i vlasništvo”.

Politika koju je Goldwater na tim osnovama zahtijevao bila je neumoljiva: umjesto objašnjavanja i “gubljenja u tjesnacima liberalne sociologije” koja “okrivljuje društvo”, kaznena politika treba biti oštra; ona treba nedvosmisleno kazniti pojedince koji ugrožavaju sigurnost drugih (Western, 2006: 59-60). Ako se, u konačnici, Johnsonova kaznena politika i izgubila u spomenutim tjesnacima, zločin je izvan svake dvojbe postao temeljno političko pitanje, a američki su predsjednici u Bijeloj kući i oni koji su na to mjesto pretendirali, shvatili da prema zločinu treba zauzeti čvrst stav ako se želi osvojiti glasove. Od izbornih sučeljavanja 1960-ih, pa do početka 1990-ih kada se kasniji Obamin potpredsjednik Joe Biden, tada senator, hvalio da njegov prijedlog zakona uključuje smrtnu kaznu za 51 prijestup, a onaj predsjednika Busha samo za 46, nije prošlo puno (*ibid.*: 61).

Iako je Nixon bio paradigmatički kandidat zakona i reda, koji je etablirao metaforu rata protiv droge (*war on drugs*) u javnom diskursu, od njega se to moglo i očekivati. Predsjednikovanje Nixona, Forda i Cartera u 1970-ima, barem u našim okvirima, manje su kaznenopolitički zanimljiva od tadašnje politike Vrhovnog suda kojom se bavimo u nastavku, pa ih u ovom prikazu možemo izostaviti. 1980-e su na razini predsjedničke politike razvile Nixonovu retoriku u implementaciju: donijele su snažan konzervativni zaokret i oštru politiku prema nasilju, koju su dosljedno provodile Reaganova, pa zatim Busheva administracija, pod ruku s ideološki zaoštrenim diskursom rata protiv zločina, a napose rata protiv droge koji je, u užoj perspektivi, primarni faktor koji je doprinio “punjenju” zatvora. Pamtljiv kvantitativni ishod rata protiv droge i stroge politike kažnjavanja bio je da se broj zatvorenika između 1980-e i 2000-e učeterostručio (v. *ibid.*: 50). No i Reaganova i Busheva

politika dovoljno su poznate, te u skladu s ideološkim očekivanjima, da bismo na njih trošili riječi. Puno je zanimljiviji razvoj događaja što je uslijedilo s demokratskim preuzimanjem Bijele kuće 1992. Od Clintonova mandata postaje jasno da su obje američke velike stranke u pogledu politike prema zločinu bliske i da se nalaze na desnoj strani ideološkog spektra. To je bilo vidljivo već u predizbornoj kampanji. Suparnički je kandidat Bob Dole napadao Clintona da je “mek prema zločinu” (*soft on crime*), što je u američkoj predsjedničkoj utrci već tada bila ultimativna diskvalifikacija. Pritom je indikativno to što Dole Clintona nije mogao napadati na osnovi Clintonova diskursa. Bilo je jasno da Clinton zastupa odlučan stav u pogledu kontrole zločina. Jedino što je ranih 1990-ih bilo preostalo Republikancima jest tvrditi da Clinton ustvari neće provesti ono što deklamira u izbornoj utrci. Dole je stoga “optužio Clintona da govori kao Prljavi Harry ali djeluje kao Barney Fife”⁹, reduciravši razlike u ponudi kaznenih politika na optužbu da demokratski protukandidat nasuprot obećanjima neće moći povesti “pravi rat” da kazni zločince” jer, za razliku od Republikanca, ne posjeduje izvorni desni pedigree (Marion, 2002: 61).¹⁰

Clinton je, međutim, napravio sve da demantira Dolea. Radikalno je postrožio federalnu kaznenu politiku. Za vrijeme njegova mandata donesen je zakon koji je nadopunjavao legislativu iz Johnsonova razdoblja. Taj se zakon iz 1994. eksplicitno referirao na “nasilni zločin” (*The Violent Crime Control and Law Enforcement Act*, skraćeno *Crime Control Bill*, tj. Zakon o kontroli zločina). Zakon je u razdoblju od 1995. do 2000. predvidio preko 30 milijardi dolara za države i lokalne vlasti koje će usvojiti njegove smjernice za kaznenu politiku. Da bi države dobile sredstva, prema Zakonu o kontroli zločina trebale su u svoje zakonodavstvo, među ostalim, uvesti

⁹ Barney Fife je brbljav, ali krajnje nesposoban zamjenik “malomišćanskog” šerifa iz popularne američke humoristične serije koja se emitirala 1960-ih.

¹⁰ Preposljednji Demokrat koji je sebi mogao dozvoliti da bude “mek prema zločinu” jest Bushov protukandidat u izborima 1988. Michael Dukakis. Držalo se da je on izgubio izbore upravo zbog svog liberalnog stava prema zločinu, na koji se Bush usmjerio u kampanji kao jednu od slabih Dukakisovih točaka. Clinton je dobro naučio lekcije iz “kaznenog populizma” na kojima je pao njegov prethodnik. Za vrijeme kampanje kao guverner Arkanzasa odbio je pomilovati Rickyja Raya Rectora, ubojicu kojem su pripisivali kvocijent inteligencije 70, odnosno blažu mentalnu zaostalost, kao i 25-godišnjeg ubojicu Stevena Douglasa Hilla (Newburn i Jones, 2005). Štoviše, može se reći da je Clinton “ukrao temu” zločina svojim političkim suparnicima (Holian, 2004). Za razliku od Obame koji je diskurzivno isticao rasističku pristranost sustava masovnog zatvaranja i važnost socijalne politike, ne odustajući pritom od važnosti broja policajaca za sigurnost i smrtne kazne za najteže zločine (usp. *OnTheIssues*), Clintonova supruga Hillary – koja je u vrijeme suprugove kampanje kontroverzno upotrijebila izraz “nadgrabežljivci” (*superpredators*) koji se drži rasističkim – posljednja je Demokratkinja u nizu koja nije politički učila iz Dukakisova slučaja. Suočena s kandidatom poput Trumpa u kampanji 2016, mimo brojnih zakrivajućih metakomentara, bilo je jasno da se u raspravama gubi u “tjesnacima liberalne sociologije”.

odredbe o tome da nasilni zločinci poput ubojica odsluže najmanje 85 posto svoje kazne prije nego što se uopće može razmotriti njihov prijevremeni otpust.¹¹ Zakon je predvidio i to da mladi prijestupnici budu strože kažnjeni, pa je omogućio i da se maloljetnicima koji imaju 13 ili više godina sudi kao odraslima ako su zločin počinili vatrenim oružjem.¹² Jednako tako, 1994. je donesen federalni zakon o smrtnoj kazni (*Federal Death Penalty Act*) koji je predvidio smrtnu kaznu za još 60 federalnih zločina, u širokom rasponu od terorističkog napada pa do otimanja automobila prilikom kojega je prouzročena smrt žrtve. Premda su mnogi od tih zločina bili zločini kojima se država politički štiti – “klasični” politički zločini poput izdaje i špijunaže koji su od davnina predmet strogoga suverenova sankcioniranja – postrožene su kazne i za “nepolitičke” zločine.

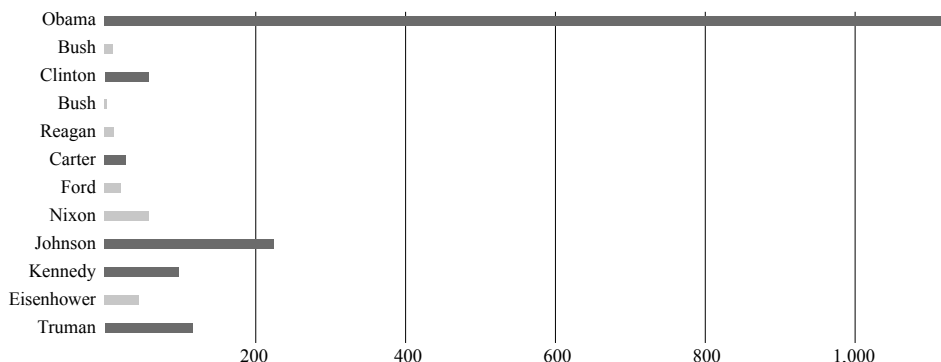
Naslijede Clintonova mandata sažima se u ocjeni da je politika prema nasilnom zločinu obje velike stranke zajednički zaokrenula u desno, stvorivši općenacionalnu diskurzivnu koaliciju podržanu od kaznene javnosti.¹³ Bush mlađi očekivano je nastavio u tom smjeru dok je Obama, posljednji Demokrat koji je odradio dva mandata, donio određene pomake ponajviše u sferi simboličke politike. Uglavnom uokvirujući kažnjavanje kao pitanje institucionalnih nepravdi prema društvenim skupinama i smještajući kaznenu politiku u okvire “politike rase” (*racial politics*), Obama je u govorima istupao protiv sustava masovnog zatvaranja te je 2015. posjetio kaznionicu u El Renu, postavši prvi američki predsjednik koji je u

¹¹ O političkim procesima usvajanja strožih okvira kaznene politike u državama – napose o ulozi političkih poduzetnika u tom procesu – v. u: Williams, 2003.

¹² V. bitne odredbe zakona na <http://www.ncjrs.gov/txtfiles/billfs.txt> (pristupljeno 6. 2. 2011). O Clintonovoj politici koja je postrožila zakonske okvire kažnjavanja maloljetnika, suzivši okvire za tužiteljsku i sudsku diskreciju, v. Myers, 2003; Benekos i Merlo, 2008. Riječima jednog autora, koje uspjelo metaforički sažimaju zaokret kaznene politike prema maloljetnicima, “sustav maloljetničkog pravosuđa postao je žrtveni jarac” nove kaznene klime (van Vleet, 1999: 204).

¹³ Time, dakako, ne tvrdim da su politike Demokrata i Republikanaca prema zločinu jednake. Veliki federalni program s obilatim proračunskim sredstvima može se smatrati obilježjem politike Demokrata, kao i stroža kontrola nošenja oružja na čemu je Clintonova administracija također inzistirala. No, cijena koju je Clinton morao platiti da provede inicijative koje odstupaju od tipičnog stava konzervativne desnice o ciljevima i sredstvima politike bila je da praktički prihvati bitna obilježja politike svojih suparnika: smrtnu kaznu, doživotne kazne za višestruke prijestupnike i strože presude maloljetnicima (v. Holian, 2004). Usp. i ocjene da predsjedničke proračunske alokacije *ne* prate simboličke proklamacije politike suzbijanja zločina, bez obzira na to je li na vlasti Republikanac ili Demokrat (Oliver i Marion, 2008). Mimo retorike desnice, kaznena država rijetko je i štedljiva država, o čemu je nadahnuto pisao Wacquant (2009), a u tom se kontekstu pojavljuje argument da je Clintonova politika velikim uloženim sredstvima i poticajima stvaranju infrastrukture kaznenog pravosuđa i policije snažnije potaknula stvaranje glomaznih i grabežljivih kaznenih aparata po državama koje su iskoristile mogućnosti za maksimiziranje proračuna.

Grafikon 1. Politika pomilovanja za vrijeme Obaminih mandata u usporedbi s prethodnicima: broj pomilovanih zaključno s prosincem 2016. iznosi 1.176¹⁴

Preuzeto i prilagođeno s: <https://www.whitehouse.gov/issues/clemency> (pristupljeno 9. 1. 2017).

vrijeme mandata posjetio kaznenu ustanovu. Tome valja pribrojiti ograničene, ali simbolički zasićene mjere poput redukcije razlike u kažnjavanju za posjedovanje *cracka* i kokaina (tzv. *Fair Sentencing Act*) – što je također uokvireno kao ispravljanje institucionalne nepravde prema Afroamerikancima (koji su u danim okolnostima, statistički gledano, skloniji prvom pripravku) – i izdašnije politike predsjedničkog pomilovanja, koja je obilježila posljednju godinu Obamina predsjednikovanja (v. *Department of Justice*, 2016 i Grafikon 1).

4. Vrhovni sud, smrtna kazna i maloljetničko pravosuđe

Američki slučaj pokazuje da se, u situaciji kada nasilni zločin postane zasićeno političko pitanje, labava protuteža lijevog diskursa koji najrevnije proizvode fakultetski educirani profesionalci iz upravnog aparata i akademska zajednica eliminira kroz demokratsku političku dinamiku izbornih institucija. Tome treba pridodati činjenicu da je politički moćan Vrhovni sud – čija politika u konačnici ovisi o njegovom političkom ekipiranju (i nedavno preminuli Antonin Scalia i Sonia Sotomayor su vrhovni suci, ali bitno različitih političkih stajališta i obrazloženja presuda) – u najvećem dijelu promatranog razdoblja djelovao kao javnopolitički akter koji je svojim presudama prihvaćao i oblikovao demokratski zacrtanu strožu kaznenu

¹⁴ Uz pomilovanja (*commutations*), odnosno djelomične otpise tekućih kazni i njihovu zamjenu blažima (primjerice zamjena doživotnog zatvora višegodišnjom kaznom), Obama je dodijelio i 148 oprosta (*pardons*), odnosno građanskih rehabilitacija za odslužene kazne, od čega čak 78 u jednom danu (19. 12. 2016). Napominjem da se terminologija, specifični instituti i praksa izvršene milosti razlikuju od sustava do sustava.

politiku češće nego što ju je ublažavao. To se dobro vidi u dva područja kaznene politike prema nasilnim zločinima: u politici smrtne kazne i politici kažnjavanja maloljetnika.

Smrtna kazna je, kako je pisao Garland, “neobična institucija” usko povezana s američkim federalnim institucionalnim uređenjem. Dok su kontinentalnoeuropske države imale jednu središnju instancu vlasti utjelovljenu u kraljevskoj osobi suverena, središnja vlast u SAD-u formirala se naknadno od samostalnih kolonija, koje su isprva surađivale na konfederalnim osnovama¹⁵, a politička fragmentacija ostala je obilježjem američke federacije od njihova ujedinjenja sve do danas. Prema Garlandovoj provokativnoj argumentaciji, sklonost linču u SAD-u bila je povezana sa snažnim političkim autonomaštvom na lokalnoj razini. Ukidanje smrtne kazne u takvom je sustavu bilo prevelik trošak i politička opasnost za federalnu vlast. Ukratko, za “osebujnu povijest američkog nasilja” bila je odgovorna “osebujna američka politička struktura”: njezino federalno uređenje, podjela vlasti, različite ovlasti policije i druga obilježja političkog federalizma (Garland, 2007). U tim je okvirima Vrhovni sud kao akter javne politike mogao samo racionalizirati i civilizirati smrtnu kaznu – primjerice, zamijeniti vješanje na trgu električnom stolicom, plinskom komorom ili smrtonosnom injekcijom unutar zatvora, ili pak zahtijevati preciznije zakonske uvjete njezine primjene – ali je nije mogao nacionalno ukinuti (Garland, 2010).

Dio Garlandove teze može se potvrditi uvidom u judikaturu Vrhovnog suda o smrtnoj kazni nakon Drugog svjetskog rata. Za nju je ključan bio 8. amandman američkog ustava koji je, raskidajući s monarhizmom i povijesno mu svojstvenim torturama, zabranio “okrutnu i neobičnu kaznu”. Prijelomni slučaj bio je Furman protiv Georgije (1972), u kojem je Vrhovni sud presudio da američke države moraju precizirati koji zločini zavrjeđuju, a koji ne smrtnu kaznu, kao i način na koji se presuda o smrtnoj kazni donosi i izvršava. S obzirom na to da države nisu imale zakone koji to preciziraju, smrtna kazna je time privremeno “ukinuta”, a šestotinjak smrtnih kazni na čekanju preinačeno je u doživotne kazne, uključujući primjerice i onu za Charlesa Mansona koji u vrijeme zaključivanja ovog teksta i dalje služi svoju doživotnu kaznu u državnoj kaznionici u Corcoranu, u Kaliforniji. U skladu s Garlandovom teorijom, države nisu reagirale odustajanjem od smrtne kazne, nego preinačenjem i preciziranjem zakonske regulative o smrtnoj kazni.

Međutim, kasnija judikatura Vrhovnog suda barem u jednom dijelu promatranog razdoblja nije išla za tim da ublaži primjenu smrtne kazne, nego je legalizirala njezino komparativno široko područje primjene. Nakon što je slučajem Gregg

¹⁵ Prema *Articles of Confederation* koji su prethodili Ustavu, a “čak i nakon ratifikacije Ustava, Sjedinjene Države još su uvijek evoluirale iz labave konfederacije država prema kohezivnoj nacionalnoj uniji” (Monk, 2003: 13).

protiv Georgije (1976), i još nekim presudama, potvrdio legalnost smrtne kazne,¹⁶ Vrhovni je sud 1980-ih donio presude koje su, primjerice, pravno prihvatile izvršavanje smrtne kazne nad osobama od 16 godina starosti na više (Thompson v. Oklahoma, 1988; Stanford v. Kentucky, 1989) i nad mentalno zaostalima (Penry v. Lynaugh, 1989) i priznale smrtnu kaznu za osobe koje su sudjelovale u zločinačkom pothvatu bez da su same nekog ubile ili to htjele učiniti (Enmund v. Florida, 1982; Tison v. Arizona, 1987). To je navelo neke analitičare s ljevice da ocijene kako je sud u 1980-ima otišao i dalje od zastupanja doktrine retribucije, prihvativši starozavjetnu “odmazdu” kao načelo za određivanje smrtne kazne (Haas, 1994). U godinama koje su uslijedile metode egzekucije poput injekcije su izdržale konstitucionalno propitivanje, zajamčena su nova proceduralna prava za optuženike i osuđenike, a prostor smrtne kazne je dodatno materijalno sužen, isključujući iz primjene mentalno zaostale (Atkins v. Virginia, 2002) i mlađe od 18 godina starosti (Roper v. Simmons, 2005), čime su pobijeni citirani presedani.

Drugo je zanimljivo područje politike Vrhovnog suda, kako nagovješćuje prethodni odlomak, maloljetničko pravosuđe. Unatoč sniženoj stopi maloljetničkih prijestupa u prošloj dekadi, koja se katkad pripisuje oštrijoj kaznenoj politici, “adultifikacija” maloljetničkog pravosuđa i kazneni pristup općenito su se nastavili (Benekos i Merlo, 2008). Iako je Vrhovni sud ublažio svoju prethodnu retributivnu judikaturu kada je riječ o maloljetnicima i smrtnoj kazni, povijesno je odgovoran za spomenutu adultifikaciju maloljetničkog pravosuđa, premda je do tog ishoda došao na drugi način od retributivno nastrojene javnosti i američkih predsjednika koji su se natjecali za njezine glasove. Vrhovni se sud, naime, u oblikovanju kažnjavanja maloljetnika pozivao na procesna prava i pravičnu pravosudnu proceduru (*due process*), no politički je učinak bio gotovo jednak: procesna jamstva većini maloljetnih prijestupnika u praksi nisu donijele slobodu ili potreban tretman kakav bi dobile od benevolentne paternalističke birokracije, nego u pravilu strože kazne, skrojene po modelu pravosuđa za odrasle. Slično kao u Hrvatskoj, maloljetnički sud u SAD-u bio je zamišljen kao pedagoška, “progresivna” institucija, bliža socijalnom radu nego kaznenom pravosuđu. U procesima maloljetnicima nije bilo odvjetnika i porote, a vodeća je ideja bila prevencija i discipliniranje maloljetnika, a ne odmjeravanje pravedne kazne za prijestup.

No, nizom odluka Vrhovni sud je formalizirao maloljetničku proceduru, inzistirajući na procesnim institutima koji su suđenje maloljetnicima pretvorili u “pravi” kazneni proces, čime je, u konačnici, povećana strogost kažnjavanja (Feld, 2002: 191). Nakon što je ukazao na problem birokratske arbitramosti u tretiranju

¹⁶ Prva smrtna kazna nakon moratorija uspostavljenog slučajem Furman protiv Georgije izvršena je 1977. nad Garyjem Gilmoreom u državi Utah – strijeljanjem. Spomenuta egzekucija Timothyja McVeigha bila je prva *federalna* smrtna kazna nakon slučaja Furman.

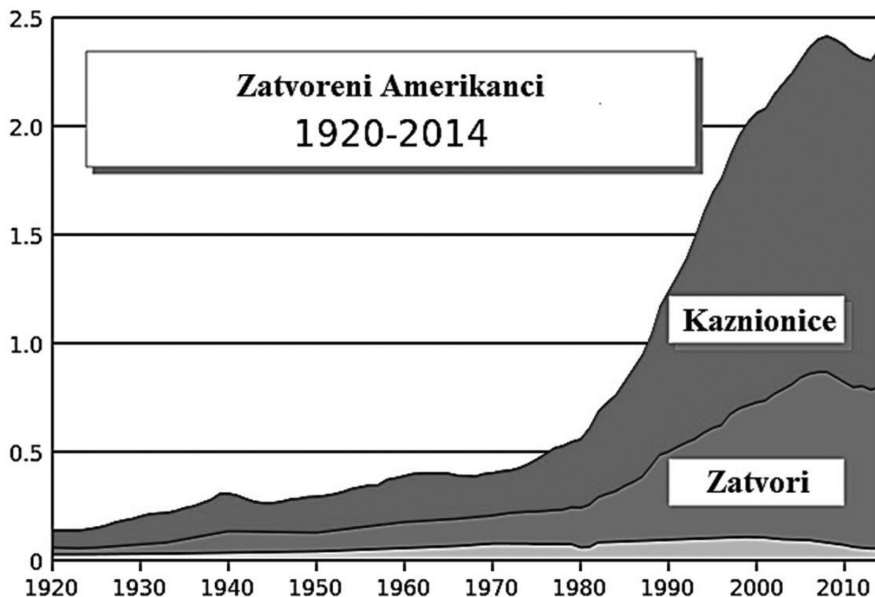
maloljetnika u slučaju Kent protiv Sjedinjenih Država (1966), u In re Gault (1967) Vrhovni sud je presudio da se maloljetnicima moraju zajamčiti ustavna prava poput obrane i odvjetnika, a u In re Winship (1970) procedura je dodatno formalizirana po uzoru na kazneni proces za odrasle, sa zahtjevom da se djelo mora dokazati “izvan osnovane sumnje”. U McKeiver protiv Pennsylvanije (1971) uvedeno je pravo na porotu, čime je proces maloljetnicima optuženim za zločin definitivno pretvoren u klasični akuzatorni kazneni proces. 1970-ih i 1980-ih to je preoblikovanje zaokruženo daljnjim presudama koje su se odnosile na transfer maloljetnika u regularnu kaznenu proceduru, pritvor i smrtnu kaznu (usp. Breed v. Jones, 1975; Schall v. Martin, 1984; kao i već spomenute Thompson v. Oklahoma, 1988 i Stanford v. Kentucky, 1989), da bi u tim okvirima došlo do određenih restrikcija u području maloljetničke kaznenosti (usp. Graham v. Florida, 2010 i Miller v. Alabama, 2012).

Vrhovni je sud kao vrhovni tumač američkog ustava oblikovao kaznenu politiku kroz prijelomne slučajeve, stalno iznova interpretirajući ustavnu kategoriju “okrutne i neobične kazne”. Premda nije uvijek djelovao posebno restriktivno, treba napomenuti da je zahtijevao poštivanje određenih standarda u tretmanu zatvorenika mimo politike smrtne kazne, koji se odnose na prostor, prehranu, zdravstvenu zaštitu ili prakse unutarzavodskog kažnjavanja poput korištenja samice što je također izvršilo utjecaj na kaznenu politiku (v. Cohen, 2008; Simon, 2014). S druge strane, Vrhovni je sud *de facto* pridonio penalizaciji maloljetničkih prijestupa formalizacijom procesa maloljetnicima, a u određenim se slučajevima založio za retributivna rješenja u kaznenoj politici prema maloljetnicima. On u promatranom razdoblju nije bitno promijenio, nego naknadno oblikovao komparativno stroge američke kaznene politike koje oblikuje politička dinamika na razini država slična onoj predsjedničke politike koja je prikazana. Ishodima tako shvaćenog kažnjavanja bavi se idući dio teksta, prikazujući najglomazniji i najkontroverzniji krajnji segment američke kaznene politike – zatvorski sustav.

5. Zatvorski sustav: privatni interesi i tehnologije kažnjavanja u kaznenom levijatanu

Zbog glomaznosti, duge povijesne tendencije širenja i političke važnosti u javnom diskursu i politici zemlje, američki se zatvorski sustav može nazvati “imperijem” (Perkinson, 2010: 4). Kako se često isticalo u političkom diskursu, u Sjedinjenim Američkim Državama živi gotovo četvrtina ukupne svjetske zatvorske populacije na manje od pet posto svjetskog stanovništva (usp. Lee, 2015). Ogromna zatvorska populacija i zatvorski sustav, za koji se nerijetko napominje da je treći poslodavac u zemlji, čine razumljivom usporedbu prema kojoj je “američki zatvorski sustav levijatan bez premca u ljudskoj povijesti” (Loury, 2008: 4). Kako je uvodno naznačeno, od manje od 100 zatvorenika na 100.000 pripadnika populacije početkom 1970-ih,

Grafikon 2. Zatvorenici i pritvorenici izraženi u milijunima u danom trenutku u kaznionicama (*prisons*) i zatvorima (*jails*) te stopa maloljetnika lišenih slobode (najdonja površina)

Preuzeto i prilagođeno s: https://en.wikipedia.org/wiki/United_States_incarceration_rate (pristupljeno 9. 1. 2017).

preko gotovo 500 na prijelazu tisućljeća (Sorensen i Stemen, 2002), pa do između 700 i 800 prema 2010-oj, stopa zatvorenika u SAD-u snažno je rasla, da bi se za vrijeme Obamina mandata počela blago ali kontinuirano spuštati, pavši malo ispod prosječne stope od 700 zatvorenika (v. Grafikon 2). Taj je proces bujanja zatvora bez presedana u povijesti, pa su uz usporedbu s imperijem i levijatanom osmišljene i druge drastičnije političke metafore. Ponuđena je ocjena da je “spiralni” porast zatvorske populacije put “prema gulazima Zapadnog stila” (Christie, 1994). Uz arhipelašku prožetost političke geografije države institucijama lišavanja slobode, koja je metaforički prizvala vjerojatno najpoznatiju metonimiju staljinističkoga totalitarnog terora, nije izostala ni još pretjeranija usporedba koja je prizvala nacistički projekt masovnog uništenja Židova, povezujući američki zatvorski sustav sa snagama modernosti i amoralnom birokracijom koja je proizvela Holokaust (usp. Pratt, 2001).

Uz problematiku privatizacije zatvora i involviranost snažnih privatnih interesa u održavanje i širenje zatvorskog sustava, interpretacijsku i političku pažnju posebno su privukle specifična rasna i etnička slika zatvora te tehnolojske inovacije

u zatvorskom smještaju, organizaciji i arhitekturi koji nisu išli prema otvaranju kaznenih aranžmana. S obzirom na nadzastupljenost Afroamerikanaca u zatvorima, akademska je ljevica američku politiku zatvora po učincima izjednačila s ropstvom. Afroamerikanaca je u zatvoru više nego što ih je bilo u roblju sredinom 19. stoljeća, a ta se činjenica objašnjava segregacijskom prirodom kaznene politike (Alexander, 2010). Vjerojatno najradikalniju varijantu takvog objašnjenja dao je Wacquant, tvrdeći da je zatvor jedva prikriveni nastavak stare rasističke politike novim sredstvima. Nakon režima ropstva, segregacije na jugu SAD-a (tzv. *Jim Crow* režim koji je trajao oko 100 godina, računajući od kraja Građanskog rata) i getoizacije na sjeveru SAD-a (od početka 20. stoljeća pa do 1960-ih), nabujao je zatvor kao svojevrsni “hipergeto” za izoliranje deprivirane crne populacije (Wacquant, 2001). Na sve to konzervativni kritičari obično odvrću kolokvijalnom krilaticom: *If you do crime, then you do time* (“Ako počiniš zločin, ideš u zatvor”), upućujući na to da, za razliku od prethodnih segregacijskih režima, kaznena politika nikog unaprijed politički ne isključuje, nego kažnjava prekršitelje zakona.

Za “tradicionalnu” ljevicu, usmjerenu primarno na klasna, a ne na identitetska i kulturalna pitanja, rasne i etnokulturne nejednakosti zatvorskog sustava tek su dio šire naracije o ekonomskim i društvenim nejednakostima: “Američka društvena struktura povijesno je proizvela visoke razine zločina i nasilja i zatvarala je velik broj siromašnih građana i pripadnika manjina. S vremena na vrijeme neprikladnost ili nepravda tekućih politika kontrole zločina izbije kao kriza u javnoj politici” (McGarrell, 1989: 183). Takva ljevica zločin u Americi objašnjava strukturno, a izmjene liberalnih i konzervativnih ideologija i politika pritom može gledati kao “dijalektički” proces (McGarrell, 1989), koji se događa na političkoj površini dok kapitalizam i socijalne nepravde i dalje proizvode zločin. Za političkog sociologa s Harvarda Brucea Westerna, pretrpani zatvori također nisu izraz porasta zločina, što je za američku desnicu, ali i dobar dio javnosti, gotovo samorazumljivo. On je ponudio umjereniju naraciju koja stopu zločina eufemizira kao jednu od kontekstualnih varijabli koje objašnjavaju porast zatvora: “Zločin nije stvorio eksploziju zatvora nego je pružio dio konteksta” (Western, 2006: 189). Iz toga proizlazi da, u svakom slučaju, nasuprot simplicističkim objašnjenjima s obje strane ideologijskog spektra, treba tražiti kontekstualno političko objašnjenje rasnih i etnokulturnih razlika u statistici nasilnog zločina i rasnog i etničkog sastava zatvorskog sustava koji se ne poklapa s onim u općoj populaciji (usp. Phillips, 2002), statistički nadpredstavljajući afroameričku i latinoameričku populaciju u odnosu na njihov udio u općoj populaciji države.¹⁷

¹⁷ Službeni podaci za kraj 2016. za federalne kaznionice, u kojima se nalazi oko 200.000 zatvorenika, u kategoriji rase donose podatke o 37,8 posto crnaca (*Black*) nasuprot 58,7 posto bijelaca (*White*), 1,5 posto Azijaca (*Asian*) i 2,0 posto Indijanaca (*Native American*). Broj Latinoamerikanaca može se registrirati preko binarno razdijeljene kategorije etničnosti zatvorenika (*Inmate*

Mimo velikog broja onih čija se disciplina kuša van zatvora – kroz probacijski nadzor (preko 3,8 milijuna prema posljednjim podacima 2014.), i onih koji su uvjetno otpušteni (preko 850 tisuća; v. detaljno u: Kaeble i dr., 2014) – drastičan rast američkog zatvorskog sustava i povećanje strogosti kaznene politike donijeli su povratak radikalnoj izolaciji zločinaca, no ovaj put bez kvekerske ideologije *Društva za olakšavanje patnji zatvorenika* koja ju je pratila u njezinim počecima u 19. stoljeću (usp. Cohen, 2008: 1029). Jedina ideologija ili “mitologija” strogih *Supermax*¹⁸ zatvora jest “upravljanje rizikom”, odnosno što stroža izolacija osuđenih nasilnih zločinaca (Pizarro i Stenius, 2006: 10). *Supermax* tehnologija primijenjena na cijeli zatvor ili njegov dio pruža pogodan okoliš za mučenje. Uz prebijanje na smrt, u sudskoj praksi dokumentirana su vezivanja, smještanja golih zatvorenika u kaveze, stavljanje u vruću vodu i sl. što je navelo jednog suca na ocjenu da zatvorski sustav prožima “kultura sadističkog i zloćudnog nasilja” (Haney, 2008: 959). Kad je riječ o *Supermax* zatvorima to treba shvatiti kao nešto što proizlazi iz same tehnologije zatvora, kao rasporeda prostora i načinâ djelovanja, kako to opisuje Haney, tvrdeći da zlostavljanje u njima proizlazi iz “premissa na kojima su zasnovani, načinu na koji su fizički strukturirani i načinu na koji se njima upravlja” (*ibid.*: 980).¹⁹ Diskurs američke desnice i u ovom je slučaju predvidljiv: zatvorenici u tim postrojenjima ionako su “najgori od najgorih” (*ibid.*: 966), pa, ako ih se tretira nasilno, oni to i zaslužuju. Bez obzira na njihovu učinkovitost u ostvarenju bilo kojeg od proklamiranih ciljeva kaznene politike, *Supermax* postrojenja, prkoseći politici ljudskih prava i zaštite zatvorenika, postala su simbol kulminacije kaznenog zaokreta, njegova krajnja neljudska točka.

Politička ekonomija drugi je zanimljivi aspekt zatvorskog sustava. SAD je, kao i u mnogočemu drugom u kaznenoj politici, bio predvodnik kontroverznog trenda privatizacije zatvora. Premda je i ranija povijest američkih zatvora obilježena privatnom inicijativom – primjerice, kaznionica u Kentuckyju još je u prvoj polovici 19. stoljeća imala ugovor s privatnim poduzećem koje je upravljalo kažnjeničkim radom u zatvoru – ta je praksa ukinuta do početka 20. stoljeća, s procesom jača-

Ethnicity) koja cijelu zatvorsku populaciju dijeli na “hispansku” (*Hispanic*) i “ne-hispansku” (*non-Hispanic*): prvih je u studenom 2016. bilo 33,6 posto, a drugih 66,4 posto. V. *Federal Bureau of Prisons*, 2016.

¹⁸ Skraćena za pleonastičnu marketinšku sintagmu *super-maximum security* (“supermaksimalna sigurnost”) kojom se označavaju zatvori ili odjeli unutar zatvora u kojima se izoliraju najopasniji zatvorenici.

¹⁹ Utjecaj unutarnje ekologije *Supermaxa* na psihu kažnjenika opisuje se sljedećim sintagmama: “ekstremne razine materijalne deprivacije, nedostatak aktivnosti i drugih oblika stimulacije osjetila i, posebno, izostanak normalnog društvenog kontakta ispunjenog značenjem” (Haney, 2008: 957). U tim okolnostima, kako navodi Haney, zatvorenici postaju psihički labilni i nasilni što obično rezultira još većom primjenom nasilja nad njima.

nja državne kontrole nad zatvorskim sustavom i njegovim ujednačavanjem (Pozen, 2003: 257).²⁰ Uvažavajući razlike među državama, privatizacija se u kaznenu politiku vratila kao dio službene “neoliberalne” ideologije 1980-ih koja je općenito smjerala smanjenju javnog sektora, deregulaciji i delegiranju javnih poslova privatnim poduzećima. Međutim, Wacquant tvrdi da je u SAD-u mobilizacija privatnog kapitala u kaznenoj politici ustvari bila očekivano pragmatično rješenje koje je proizašlo iz kaznenog zaokreta i velikog priljeva zatvorenika: privatni kapital mogao je brže i efikasnije izgraditi, opremiti i upravljati zatvorima te odgovoriti na potrebe hipertrofirane kaznene politike (Wacquant, 2009), pa danas u SAD-u postoji niz privatnih kompanija koje se bave izgradnjom i upravljanjem u poslu zatvaranja ljudi.

Uz potrebe kaznene politike koje je istaknuo Wacquant, privatizaciju zatvora u SAD-u je, uz tradicionalnu sklonost privatnom poduzetništvu, potaknula fragmentiranost federalnog političkog uređenja, pa tako i zatvorskog sustava s federalnim, državnim i lokalnim zatvorima što potiče “lokalno” okretanje privatnim rješenjima. U SAD-u je na prijelazu tisućljeća bilo preko 150 privatnih zatvora. Međutim, stroža regulacija koja se razvila kao odgovor na incidente i nedorečenosti okvira privatnog upravljanja zatvorima povećala je troškove, pa je nakon početaka privatizacije 1980-ih i nagloga porasta 1990-ih došlo do određenoga zasićenja u valu kaznene privatizacije. Na kraju tog procesa, prema ocjeni jednog autora, privatni su zatvori “inkrementalno postali odraz u ogledalu javnih zatvora” (Culp, 2005). Međutim, unatoč najavi prekidanja “suradnje” federalne vlasti s privatnim zatvorima potkraj Obamina mandata, pri čemu su kao razlog navedeni njihova skupoća, nesigurnost i neučinkovitost (Latingua-Williams, 2016), s obzirom na Trumpovu pobjedu nije siguran nastavak takve politike, a kamoli njezino sustavno prelijevanje na razinu država. Treba imati u vidu i diverzifikaciju tržišta za kompanije u ovom sektoru. Najveća i najpoznatija među njima, *Corrections Corporation of America (CCA)*, utemeljena još 1983, koja kontrolira 65 postrojenja sa smještajnim kapacitetom za 90.000 ljudi, preživjela je zatvaranje zatvora (dosjetka je namjeravana): 2016. se “rebrendirala” kao *CoreCivic*, a probleme i troškove u poslu s klasičnim zatvorenicima kompenzirala je otvaranjem postrojenja za ilegalne imigrante koji se katkad eufemiziraju kao pritvorni centri (*detention centers*), dok će ih ljevice nazvati zatvorima, a teoretičari biopolitike poput Agambena logorima.²¹

²⁰ U kratkoj raspravi ostavljam po strani snažnu involviranost privatnih interesa kao dobavljača različitih roba i usluga u kaznenom sustavu uz napomenu da je svaki zatvorski sustav, a posebno onaj u SAD-u, dio šire i složenije političke ekonomije mimo užeg pitanja izgradnje i upravljanja kaznenim postrojenjima odnosno probacijskim nadzorom izvan zatvora.

²¹ Empirijska (nacionalna i komparativna) i teorijska literatura o privatizaciji zatvora je veoma opsežna i nemam prostora u nju ulaziti. Dozvolit ću si umjesto toga jedan kratak teorijski ekskurs uz ovu važnu temu mimo naglašanih problema koruptivnih praksi koje se pojavljuju u vezi

6. Etiologija kaznene politike u SAD-u: komparativna politika, kaznena kultura i institucije

Treba upozoriti na razlike u kaznenim kulturama između Europe, uključujući Ujedinjeno Kraljevstvo, i SAD-a, ne u smislu zatvorenih običajnih cjelina nego, bliže duhu vremena, u smislu kulturnih dispozicija koje pretežu u populaciji, a mogu ili ne moraju doći do izražaja u oblikovanju kažnjavanja (Garland, 2006). Naime, opće je mjesto u kaznenopolitičkoj literaturi da su Amerikanci, kad je riječ o kulturnim dispozicijama prema kažnjavanju, skloniji strožem pristupu od Europljana. To se ponekad objašnjava njihovom povećanom religioznošću i njezinim specifičnim doktrinarnim sadržajima. Procjenjuje se da takozvanih literalista, odnosno kršćanskih fundamentalista koji su skloni čitati Stari zavjet doslovno, u općoj populaciji ima oko 5 posto, a oni su u području politike kažnjavanja glasni zagovornici stroge retribucije po talionskom načelu i smrtne kazne (Wiecko i Gau, 2008: 546).²² Premda religijski stavovi sigurno nisu jedini faktor koji utječe na kaznenu kulturu i, posljedično, na kaznenu politiku, oni po svoj prilici utječu na činjenicu da u odnosu na Zapadnu Europu “Sjedinjene Države ostaju priča za sebe, u smislu strogosti kaznene politike, stope zatvaranja, oštrinom kulturalnih stavova o kažnjavanju, i u stupnju u kojem je stvaranje kaznene politike otvoreno političkim pritiscima populizma da se bude ‘čvrst prema zločinu’” (Kagan, 2008: 28). Ukratko, kaznena umjerenost kao normativna veličina možda je mogla proći u Europi, ali u SAD-u nije bila valuta koja ima ozbiljniju vrijednost (usp. Loader, 2010).

s poslom koji počiva na popunjenim zatvorskim kapacitetima. Tržište kao mehanizam alokacije dobara i zala ima jedan fundamentalan problem kada je riječ o “korisnicima” kazne kao zla ili, prema penologijskom diskursu, i političkoj teoriji kažnjavanja koja se vuče još od Rousseaua, Kanta i Hegela, dobra koje će ih reformirati kako bi opravdali očekivanja njihove više prirode: slijedeći Hirschmanovu trihotomiju izlaska, glasa i lojalnosti (Hirschman, 2010) kao opcija subjekata u političko-ekonomskim transakcijama, za razliku od kafića, pekarnice ili robne kuće koje se za loše usluge i proizvode može “kazniti” promjenom dobavljača usluge, izborom novog proizvoda ili naprosto “birtije”, zatvorenici su klijentela koja nema opciju izlaska, osim moguće dosjetke s obzirom na kaznionice poluotvorenog tipa, a i spominjanje lojalnosti čini se krajnje ciničnim. Njihov glas, doduše, ponekad bukne u pobunu s proglasima, poput one povijesne u zatvoru Attica, ali s obzirom na, kako to već formulira akademska ljeвица, “simboličku konstrukciju” zatvorenika kao negativne skupine (Schneider i Ingram, 1993), taj glas ne vrijedi puno u široj javnosti. O ilegalnim imigrantima u tom smislu ne treba ni govoriti. Problem je, međutim, u ovom području što ni državna birokracija, mimo moralizma profesionalne etike, nije isključena iz problema ekonomije i motivacije, a slaba je utjeha u tome što u većini okolnosti nezainteresirana inercija vjerojatno pruža bolji okvir za ljudsko dostojanstvo od profita koji počiva na uštedi u pružanju kaznenih “usluga”.

²² Dakako, ni kršćanske fundamentaliste ne treba stereotipizirati jer su neki doktrinarno bliži Novom zavjetu i pozivanju na praštanje umjesto stroge starozavjetne pravednosti koja se treba doslovce prelići u drakonsku kaznenu politiku države (Unnever i Cullen, 2006: 190-191).

Ova nas kulturološka skica vodi spekulativnoj etiologijskoj crtici za koju su već pružene naznake u prethodnom prikazu izborne dinamike i institucionalnog djelovanja političkih elita. Kako objasniti komparativno gledajući neobično strogu kaznenu politiku, opstanak smrtne kazne i američki zatvorski sustav, ako se pokazuje da u SAD-u vrijedi da su stope zatvaranja po državama uvelike nepovezane sa stopama zločina (usp. Nicholson-Crotty i Meier, 2003)? Jedan od vodećih stručnjaka za američku kaznenu politiku Michael Tonry, kojega se svrstava među (lijeve) liberale, predstavio je niz objašnjenja za “američku kaznenu iznimnost”: psefologijsko (izborna utakmica s obzirom na javno mnijenje), “empirijsko” (porast zločina), povijesno (ciklusi stroge i blage politike²³), medijsko (senzacionalistički medijski prikazi zločina²⁴) itd. (v. Downes, 2001: 63-64). Ona na koja je Tonry na kraju pristao u kombiniranom objašnjenju – “paranoični stil” američke politike, manihejski moralizam, zastarjelost federalnog ustava i napeti međurasni odnosi u SAD-u (Tonry, 2009) – osim što su normativno nabijena i jasno pripadaju lijevom političkodiskurzivnom spektru, također pribjegavaju kategorijama kulture i vrijednosti u objašnjenju američke kaznene politike.

Bez obzira na to koliko ozbiljno shvatili kulturološka objašnjenja – kada ih prihvatimo, postavlja se pitanje što utječe na kulturne dispozicije (primjerice ekonomija, povijest...) i koliko su stavovi populacije uopće predpolitički fiksirani – jasno je da institucionalizacija rigidnijih kaznenih stavova i politikâ, odakle god oni došli, usložnjava priču o objašnjenju i predviđanjima o politici.²⁵ S obzirom na to da su

²³ O cikličnim mijenama kaznene politike, posebno u slučaju SAD-a u komparativnoj perspektivi, v. u: Tonry, 2001a i 2001b.

²⁴ Kako Tonry piše na drugom mjestu, opisujući dinamiku medijskog posredovanja kaznene politike: “grozan incident bilo gdje, i emocionalna reakcija koja bi uslijedila, mogla bi preplaviti cijeli kontinent” (Tonry, 2007: 26). Mediji zaslužuju posebnu raspravu za koju ovdje nema prostora, izuzev napomene da njihova slika nije ujednačena i ne uklapa se u ponudenu sintagmu medijskog senzacionalizma. Primjerice, neke novine, počevši od *New York Timesa*, umjesto prikaza okrutnosti grabežljivaca i patnje žrtava, često donose analitičke tekstove o nepravdama i iracionalnostima kaznene politike, snažno zagovarajući ustavno dokidanje smrtne kazne kao okrutne i neobične *per se*. K tome, senzacionalizam medija je globalna pojava, a strogost kaznene politike nije.

²⁵ Ozbiljnije razmatranje političke ekonomije kao i uvažavanje različitih kriminologijskih perspektiva koje nisu ograničene na društvene znanosti dalo bi drukčiju i bogatiju sliku stvaranja američke kaznene politike. Jednako tako, makrosociološke i makropolitološke naracije moraju uvažiti da su ishodi javnih politika često povezani s političkim tehnologijama “niže razine”: u opširnijem prilogu svakako bi trebalo puno više pažnje obratiti različitoj koncepciji i politici javnog tužiteljstva u odnosu na Europu te prakse asimetričnih pregovora o kazni koje prethode suđenju (Simon, 2007). Jednako kao što cjenkanje o optužnicama (tzv. *plea bargaining*) optuženike navodi da u strahu od suđenja i viših kazni prihvaćaju niže kazne, tako i naizgled banalan institut povećanog zakonskog minimuma kazne može temeljno izmijeniti ishode kažnjavanja. Tonryjevi fragmenti o presudama polaze upravo od tog segmenta kaznene politike u projekcijama njezine reforme u idućem desetljeću (Tonry, 2016). Ironično, sputavanje sudačke diskrecije

kulturalni stavovi i pritisci populizma o kojima Kagan piše, te paranoični stil politike i njezina moralizacija koje spominje Tonry, ucijepljeni u složenu i razmjerno inertnu federalnu političku strukturu, kojoj treba pridodati “avet” rasnih napetosti i drugih identitetskih podjela koje otežavaju političke konsenzuse o važnim pitanjima, nije vjerojatno da će se američka kaznena “priča za sebe” u skorije vrijeme temeljito promijeniti. U američkoj je kaznenoj politici tako posrijedi ono što novi institucionalisti u političkoj znanosti nazivaju ovisnošću o (prijedeno) putu,²⁶ odnosno o “strukturnim promjenama” koje će utjecati i na “buduće odluke o politikama”: “oni koji će stvarati kaznenu politiku u Sjedinjenim Državama neće to raditi na praznom listu” (Zimring i Johnson, 2006: 278).²⁷

7. Možemo li u budućnosti očekivati kazneno slabljenje?

Naraciju o promjenama kaznene politike i njezinim mogućim parcijalnim objašnjenjima od 1990-ih naovamo prati općeniti pad stope zločina, premda valja napomenuti da pojedina urbana područja poput Chicaga, Baltimorea i Washingtona posljednjih godina bilježe visoku stopu nasilnog zločina (Neuhauser, 2016). Političke tenzije u Americi u posljednje vrijeme nisu istovjetne onima koje su prethodile Građanskom ratu u 19. stoljeću, ali nisu male. Dok će desnica inzistirati da održavanje poretka upravo zahtijeva kažnjavanje svih prijestupnika, ljevicama će u tim inzistiranja, s obzirom na njegove učinke, vidjeti nastavak kastinskog sustava u SAD-u, kojega kažnjavanje čini sastavni dio još od linčovanja koje je buknuo ukidanjem ropstva, kada su oni crne boje kože od vlasništva koje treba štiti postali ljudima i, paralelno s tim, učestalim klijentima kaznenog pravosuđa.

Političke napetosti nisu obeshrabrile optimistične akademske projekcije onih koje zanima daljnja redukcija kaznene populacije, koju nastoje povezati s “benevolentnim tendencijama unutar postojeće kaznene paradigme”, dovodeći u pitanje “uvriježeno znanje” koje može zakrivati promjenu (Green, 2015: 271-272). Ograničene

je naslijeđe klasičnog liberalizma. Suci su u sklopu modernističkog udara na arbitrarno rojalističko pravosuđe i njegove barokne kazne bili reducirani na “usta zakona”. Taj teorijski zaokret koji paradigmatski izražavaju klasične rasprave Beccarije i Benthama usmjeren je protiv aristotelovske pravičnosti i suca koji procjenjuje partikularnu situaciju za koju je zakon svojom općenitošću po definiciji nepripremljen. Drugim riječima, kaznene tehnologije i instituti “nižih razina” mogu biti povezani s izazovnim i dalekosežnim problemima političke teorije.

²⁶ Primjer primjene neoinstitucionalističkih kategorija – poput “ljepljivosti”, “ovisnosti o putu” i (izvorno evolucionističke) “isprekidane ravnoteže” – u analizi i objašnjenju američke kaznene politike, v. u: Schneider (2006).

²⁷ Ovisnost o putu (*path dependency*) ponekad se u objašnjenjima nadovezuje na Niskanenov neumoljiv postulat da je funkcija svake birokracije maksimizacija proračuna: “Troškovi će nastaviti rasti kako veći proračuni budu vodili većim zatvorskim populacijama u sve više refleksivnom sustavu (*increasingly reflexive system*)” (Nicholson-Crotty i Meier, 2003: 119, 125).

naracije, usmjerene na pojedine institucionalne segmente, uputit će na prosvjetiteljsku judikaturu Vrhovnog suda koja diže standarde dostojanstva u zatvaranju ljudi, koji državne zatvorske uprave tjeraju na reforme (Simon, 2014). Ako se ambiciozne političke projekcije o tome da bi ljeвица i desnica mogle sklopiti diskurzivni konsenzus o pretjeranoj kriminalizaciji kao stvari lošoj po sebi čine nerealnima, moguće su skromnije ekonomske osnove za konsenzus. Skovan je i pojam humonetarizma (Aviram, 2015), koji upozorava da se ljudi u kaznenom sustavu gledaju kao trošak što otvara taktičke mogućnosti za promjene: stroga i opsežna kaznena politika košta, a raspodjela resursa na nju u igri je nultog zbroja s drugim aktivnostima države. To može dovesti do konvergencije prema manje strogoj kaznenoj politici koju mogu prihvatiti zastupnici različitih ideologija. U političkom diskursu o kažnjavanju pojavljuju se različite nove sintagme koje nastoje istisnuti kompromitiranu strogost prema zločinu: umjesto *tough on crime*, u javnom se diskursu pojavljuju u konotacijama i nijansama teško prevedive dosjetke *right on crime* (ispravno prema zločinu) ili *smart on crime* (pametno prema zločinu), no njihov je domet u području stvaranja politike mimo retorike i političkog marketinga zasad teško procijeniti.

Ishodom predsjedničkih izbora demantiran je akademski diskurs koji priziva novu diskurzivnu koaliciju ljevice i desnice. On je u sukobu s onim političkim kojega obilježavaju polarizacije, podjele i prizivanje strožeg kažnjavanja. Visoko publicirani zločini, koji uz rasnu dimenziju često imaju rasističku motivaciju, brojna fatalna i javno prikazana prekoračenja ovlasti policije i rasni nemiri, učestale optužbe za govor mržnje i diskriminaciju, stvaraju eksplozivnu političku atmosferu koja je došla do izražaja u predsjedničkoj kampanji u kojoj je pobijedio Donald Trump. Takav razvoj sugerira da se ljeвица u predstojećem mandatu ima šansu suočiti s nastavkom “kaznenog zaokreta”, novim oštrim zavojem umjesto povratka umjerenijem kažnjavanju. Trumpova predizborna retorika bila je na tragu dosadašnjih pobjednika, ali i njegovih ranijih istupa od 1980-ih naovamo (usp. Trump, 1989). U debatama s Clinton u jesen 2016. dramatisirao je opasnost od zločina i zastupao čvrstu poziciju zakona i reda što je barem za one koji prate kaznenu politiku bio intuitivni prediktor pobjede mimo sustavnog zamagljivanja različitih političkih “komentarijata”. Smrtna kazna za ubojice policajaca, jača policija koja je dobra za sve, pa i za skupine koje se žale na njezinu pristranost, protivljenje davanju političkih prava osuđenima – stavovi su koje je, nasuprot Hillary Clinton, Trump ponudio u kampanji, podržavši također privatizaciju zatvora (Mark, 2016). Koliko će se Trumpovih stavova i kako prevesti u kaznenu politiku u međugri s drugim federalnim institucijama poput Vrhovnog suda, ostaje za vidjeti, kao i njegovo vlastito funkcioniranje unutar institucije. Jedino je sigurno da će kaznena politika, koja jednako zahvaća politički izazovna područja poput ilegalne imigracije i terorizma, u razdoblju pred nama ostati snažno politički zasićeno i važno područje stvaranja javnih politika u SAD-u.

LITERATURA

- Alexander, Michelle. 2010. *The New Jim Crow: Mass Incarceration in the Age of Color-blindness*. The New Press, New York i London.
- Aviram, Hadar. 2015. *Cheap on Crime: Recession-era Politics and the Transformation of American Punishment*. University of California Press, Oakland, CA.
- Benekos, Peter, Merlo, Alida. 2008. Juvenile Justice: The Legacy of Punitive Policy. *Youth Violence and Juvenile Justice*, (6) 1: 28-46.
- Cavadino, Michael, Dignan, James. 2005. *Penal Systems: A Comparative Approach* (4. izd.). Sage, London.
- Christie, Nils. 1994. *Crime Control as Industry: Towards Gulags Western Style* (2. izd.). Routledge, London.
- Cohen, Fred. 2008. Penal Isolation: Beyond the Seriously Mentally Ill. *Criminal Justice and Behavior*, (35) 8: 1017-1047.
- Cohen, Stanley. 1979. The punitive city: notes on the dispersal of social control. *Contemporary Crises*, (3) 4: 339-363.
- Culp, Richard. 2005. The Rise and Stall of Prison Privatization: An Integration of Policy Analysis Perspectives. *Criminal Justice Policy Review*, (16) 4: 412-442.
- Culver, John. 1999. Capital punishment politics and policies in the States, 1977-1997. *Crime, Law & Social Change*, (32) 4: 287-300.
- Department of Justice. 2016. "Clemency Recipients". <https://www.justice.gov/pardon/clemencyrecipients> (pristupljeno 9. 1. 2017).
- Downes, David. 2001. The Macho Penal Economy: Mass Incarceration in the United States – A European Perspective. *Punishment & Society*, (3) 1: 61-80.
- Dye, Thomas. 2005. *Understanding Public Policy* (11. izd.). Prentice Hall, Upper Saddle River.
- Federal Bureau of Prisons. 2016. "Statistics". <https://www.bop.gov/about/statistics> (pristupljeno 9. 1. 2017).
- Foucault, Michel. 1975. *Surveiller et punir: naissance de la prison*. Gallimard, Pariz. Usp. hrvatski prijevod: Foucault, Michel. 1994. *Nadzor i kazna: rađanje zatvora* (prev. Divina Marion). Fakultet političkih znanosti i Informator, Zagreb.
- Garland, David. 2001. *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Garland, David. 2006. Concepts of culture in the sociology of punishment. *Theoretical Criminology*, (10) 4: 419-447.
- Garland, David. 2007. "American Capital Punishment: Law in the Shadow of Lynching". Predavanje održano na Eastern Kentucky University, <https://www.youtube.com/watch?v=lsR00rh5IcY> (pristupljeno 9. 1. 2017).

- Garland, David. 2010. *Peculiar Institution: America's Death Penalty in an Age of Abolition*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Green, David. 2009. Feeding Wolves: Punitiveness and Culture. *European Journal of Criminology*, (6) 6: 517-536.
- Green, David. 2013. Penal optimism and second chances: The legacies of American Protestantism and the prospects for penal reform. *Punishment & Society*, (15) 2: 123-146.
- Green, David. 2015. US penal-reform catalysts, drivers, and prospects. *Punishment & Society*, (17) 3: 271-298.
- Greene, Dana. 2002. Early Release Programs, *Encyclopedia of Crime and Punishment*. Sage, London, http://www.sage-ereference.com/crimepunishment/Article_n152.html (pristupljeno 12. 11. 2008).
- Guillory, Sean. 2013. "US Prison Industrial Complex Versus the Stalinist Gulag", <http://seansrussiablog.org/2013/05/11/us-prison-industrial-complex-versus-the-stalinist-gulag/> (pristupljeno 9. 1. 2017).
- Haas, Kenneth. 1994. The triumph of vengeance over retribution: the United States Supreme Court and the death penalty. *Crime, Law & Social Change*, (21) 2: 127-154.
- Haney, Craig. 2008. A Culture of Harm: Taming the Dynamics of Cruelty in Supermax Prisons. *Criminal Justice and Behavior*, (35) 8: 956-984.
- Hirschman, Albert. 2010. *Izlazak, glas, lojalnost*. FPZG, Zagreb.
- Holian, David. 2004. He's Stealing My Issues! Clinton's Crime Rhetoric and the Dynamics of Issue Ownership. *Political Behavior*, (26) 2: 95-124.
- Horvatić, Željko. 1994. *Elementarna kriminologija*. Školska knjiga, Zagreb.
- Horvatić, Željko, Cvitanović, Leo. 1999. *Politika suzbijanja kriminaliteta*. MUP RH, Zagreb.
- ICPS (International Centre for Prison Studies). 2017. World Prison Brief: United States of America, <http://www.prisonstudies.org/country/united-states-america> (pristupljeno 9. 1. 2017).
- Kaeble, Danielle, Maruschak, Laura i Bonczar, Thomas. 2015. Probation and Parole in the United States, 2014, *BJS Bulletin*, studeni. <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ppus14.pdf> (pristupljeno 9. 1. 2017).
- Kagan, Robert. 2008. The 'Non-Americanisation' of European Law. *European Political Science*, (7) 1: 21-31.
- Lantigua-Williams, Juleyka. 2016. "Feds End Use of Private Prisons, but Questions Remain", *The Atlantic*, 18. 8. <http://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/08/end-of-private-prison-contracts-with-federal-government/496469> (pristupljeno 9. 1. 2017).

- Lee, Michelle Ye He. 2015. "Does the United States really have 5 percent of the world's population and one quarter of the world's prisoners?", https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2015/04/30/does-the-united-states-really-have-five-percent-of-worlds-population-and-one-quarter-of-the-worlds-prisoners/?utm_term=.175867387460 (pristupljeno 9. 1. 2017).
- Loader, Ian. 2010. For penal moderation: Notes towards a public philosophy of punishment. *Theoretical Criminology*, (14) 3: 349-367.
- Loury, Glenn. 2008. *Race, Incarceration, and American Values*. The MIT Press, Cambridge, Mass.
- Marion, Nancy, Oliver, Willard. 2011. *The Public Policy of Crime and Criminal Justice* (2. izd.). Upper Saddle River, Prentice Hall.
- Mark, Michelle. 2016. "Here's what Hillary Clinton and Donald Trump think about criminal justice". [www.businessinsider.com, 26. 9. http://www.businessinsider.com/trump-and-clinton-on-issues-mass-incarceration-and-criminal-justice-2016-9](http://www.businessinsider.com/trump-and-clinton-on-issues-mass-incarceration-and-criminal-justice-2016-9) (pristupljeno 8. 1. 2017).
- McGarrell, Edmund. 1989. The ideological bases and functions of contemporary juvenal law reform: The New York State experience. *Contemporary Crises*, (13) 2: 163-187.
- Monk, Linda. 2003. *The Words We Live By: Your Annotated Guide to The Constitution*. Stonesong, New York.
- Myers, David. 2003. Adult Crime, Adult Time: Punishing Violent Youth in the Adult Criminal Justice System. *Youth Violence and Juvenile Justice*, (1) 2: 173-197.
- Neuhauser, Alan. 2016. "U.S. Crime Rate Rises Slightly, Remains Near 20-Year Low", [www.usnews.com, 26. 9. http://www.usnews.com/news/articles/2016-09-26/us-crime-rate-rises-slightly-remains-near-20-year-low](http://www.usnews.com/news/articles/2016-09-26/us-crime-rate-rises-slightly-remains-near-20-year-low) (pristupljeno 9. 1. 2017).
- Newburn, Tim, Jones, Trevor. 2005. Symbolic politics and penal populism: The long shadow of Willie Horton. *Crime, Media, Culture*, (1) 1: 72-87.
- Newburn, Tim, Jones, Trevor. 2007. *Policy Transfer and Criminal Justice: Exploring US Influence over British Crime Control Policy*. Open University Press, Maidenhead.
- Nicholson-Crotty, Sean, Meier, Kenneth. 2003. Source Crime and Punishment: The Politics of Federal Criminal Justice Sanctions. *Political Research Quarterly*, (56) 2: 119-126.
- Oliver, Willard, Marion, Nancy. 2008. Political Party Platforms: Symbolic Politics and Criminal Justice Policy. *Criminal Justice Policy Review*, (19) 4: 397-413.
- OnTheIssues, b.d. "Barack Obama on Crime: Junior Senator (IL); President-Elect", http://www.ontheissues.org/Domestic/Barack_Obama_Crime.htm (pristupljeno 9. 1. 2016).
- Perkinson, Robert. 2010. *Texas Tough: The Rise of America's Prison Empire*. Henry Holt, New York.

- Phillips, Julie. 2002. Race and Violence, *Encyclopedia of Crime and Punishment*. Sage, London, http://www.sage-ereference.com/crimepunishment/Article_n345.html (pristupljeno 12. 11. 2008).
- Pizarro, Jesenia, Stenius, Vanja. 2006. Supermax Prisons: Myths, Realities, and the Politics of Punishment in American Society. *Criminal Justice Policy Review*, (17) 1: 6-21.
- Pozen, David. 2003. Managing a Correctional Marketplace: Prison Privatization in the United States and the United Kingdom. *Journal of Law & Politics*, (19) 3: 253-284.
- Pratt, John. 2001. Beyond 'Gulags Western Style'? A Reconsideration of Nils Christie's Crime Control as Industry. *Theoretical Criminology*, (5) 3: 283-314.
- Rusche, Georg, Kirchheimer, Otto. 2003. *Punishment and Social Structure*. Transaction, New Brunswick i London.
- Schneider, Anne. 2006. Patterns of Change in the Use of Imprisonment in the American States: An Integration of Path Dependence, Punctuated Equilibrium and Policy Design Approaches. *Political Research Quarterly*, (59) 3: 457-470.
- Schneider, Anne, Ingram, Helen. 1993. Social Construction of Target Populations. *The American Political Science Review*, (87) 2: 334-347.
- Simon, Jonathan. 2007. *Governing Through Crime: How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear*. Oxford University Press, Oxford.
- Simon, Jonathan. 2014. *Mass Incarceration on Trial: A Remarkable Court Decision and the Future of Prisons in America*. The New Press, New York.
- Sorensen, Jon, Stemen, Don. 2002. The Effect of Sentencing Policies on Incarceration Rates. *Crime & Delinquency*, (48) 3: 456-475.
- Stolz, Barbara Ann (ur.). 2002a. *Criminal Justice Policy Making: Federal Roles and Processes*. Praeger, Westport i London.
- Stolz, Barbara Ann. 2002b. The roles of interest groups in US criminal justice policy making: Who, when, and how. *Criminal Justice*, (2) 1: 51-69.
- Tonry, Michael. 2001a. Unthought Thoughts: The Influence of Changing Sensibilities on Penal Policies, *Punishment & Society*, (3) 1: 167-181.
- Tonry, Michael. 2001b. Symbol, Substance, and Severity in Western Penal Policies, *Punishment & Society*, (3) 4: 517-536.
- Tonry, Michael. 2007. Crime, Punishment, and Politics in a Comparative Perspective. *Crime and Justice*, (36) 1: 1-48.
- Tonry, Michael. 2009. Explanations of American punishment policies: A national history. *Punishment & Society*, (11) 3: 377-394.
- Tonry, Michael (ur.). 2011. *Why Punish? How Much? A Reader on Punishment*. Oxford University Press, Oxford.

- Tonry, Michael. 2016. *Sentencing Fragments: Penal Reform in America, 1975-2025*. Oxford University Press, Oxford.
- Trump, Donald. 1989. "BRING BACK THE DEATH PENALTY. BRING BACK OUR POLICE!" Plaćeni oglas, *Daily News*, 1. 5. 1989.
- Unnever, James, Cullen, Francis. 2006. Christian Fundamentalism and Support for Capital Punishment. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, (43) 2: 169-197.
- van Vleet, Russell. 1999. The Attack on Juvenile Justice. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 564: 203-214.
- Wacquant, Loïc. 2001. Deadly Symbiosis: When Ghetto and Prison Meet and Mesh. *Punishment & Society*, (3) 1: 95-134.
- Wacquant, Loïc. 2009. *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Duke University Press, Durham.
- Welsh, Wayne, Harris, Philip. 2012. *Criminal Justice Policy and Planning* (4. izd). Anderson, Waltham, MA.
- Western, Bruce. 2006. *Punishment and Inequality in America*. Russel Sage, New York.
- Wiecko, Filip, Gau, Jacinta. 2008. Every life is sacred... kind of: Uncovering the sources of seemingly contradictory public attitudes toward abortion and the death penalty. *The Social Science Journal*, (45) 4: 546-564.
- Williams, Jackson. 2003. Criminal Justice Policy Innovation in the States. *Criminal Justice Policy Review*, (14) 3: 401-422.
- Wilson, James. 1985 [1975,]. *Thinking About Crime*. Vintage, New York.
- Zimring, Franklin, Johnson, David. 2006. Public Opinion and the Governance of Punishment in Democratic Political Systems. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 605: 265-280.
- Wilson, James, Kelling, George. 1982. Broken Windows: Police and Neighborhood Safety. *Atlantic Monthly* (ožujak): 29-38.

Krešimir Petković

PUNISHMENT IN AMERICA: PENAL POLICY
IN THE UNITED STATES DURING AND AFTER
THE PENAL TURN

Summary

This paper presents the development of penal policy in the United States from the 1960s to the present day. In the United States during that period, the penal policy was marked by the increase of punitiveness and penal population, but also by the declining rate of violent crime from the 1990s onwards. The text longitudinally traces several problems and institutional segments of the penal policy: the presidential politics, the politics of the Supreme Court with regard to the death penalty and juvenile justice, and the prison system. In the end, a discussion of the explanation of penal changes with regard to cultural and institutional factors is offered, as well as an overview of the reflections on the future development of policy in this politically saturated area that marked the last presidential election in which Donald Trump emerged victorious.

Keywords: USA, Penal Policy, Penal Turn, Penal Culture, Institutions

Kontakt: **Krešimir Petković**, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb. E-mail: kpetkovic@fpzg.hr